

Martyn Lloyd-Jones' karismatiske teologi

Flemming Kofod-Svendsen
pastor emeritus, ph.d., forh. folketingsmedlem og minister
kofodsvendsen@gmail.com

Resumé

Artiklen giver først et kort overblik over Lloyd-Jones' liv og virke. Dernæst gennemgås Lloyd-Jones' forståelse af Helligåndens opgaver og gerning i den kristne menighed. Artiklens næste hovedpunkt er en beskrivelse af Lloyd-Jones' kirkesyn med udgangspunkt i kirkesynet på reformationens venstrefløj. Undervejs vil der også blive vist, at Lloyd-Jones var inspireret af både calvinismen og puritanismen.

Keywords

Martyn Lloyd-Jones – dåb med Helligånden – calvinisme – puritanisme – kirkesyn

Artiklens formål og begrundelse

Det er artiklens formål at give en fremstilling af en reformert kirkeleders teologi og forkyndelse, nemlig David Martyn Lloyd-Jones, som blev født d. 20. december 1899 i Cardiff i Wales. Martyn Lloyd-Jones er en betydelig skikkelse i skandinavisk kirkeliv i 1900-tallet. Han var til stor inspiration for teologer og kirkeledere som N.O. Rasmussen Vigilius og Poul Madsen og organisationer som Kristeligt Forbund for Studerende,¹ Dansk Bibel-Institut² og Kristent Fællesskab. Carl Fr. Wisløff har flere gange fortalt mig om sit samarbejde med Lloyd-Jones i International Fellowship of Evangelical Students (IFES). Personligt har jeg mødt Lloyd-Jones i IFES, ligesom jeg med udbytte har læst adskillige af hans bøger uden at være enig i alt. Det følgende er en præsentation af Martin Lloyd-Jones' teologi med særligt henblik på hans karismatiske teologi og de inspirationskilder, der lå bag.

Lloyd-Jones' baggrund

Hans forældre var Magdalene og Henry Lloyd-Jones. I 1905 flyttede familien med sønnerne Harold, Martyn og Vincent til landsbyen Llangetho i Cardiganshire i Wales, hvor både Magdalene og Henry Lloyd-Jones var opvokset. Det var et landbrugsområde, hvor Magdalene og Henry Lloyd-Jones drev en forretning, hvor de blandt andet forsynede landmændene med reservedele til deres landbrugsmaskiner. I 1914 flyttede familien til London, hvor de startede en ny forretning.

Henry Lloyd-Jones havde tidligere tilsluttet sig en kongregationalistisk menighed. Det vil sige, at han havde det kirkesyn, at den enkelte menighed skulle være suveræn i sine egne sager. Hovedbudskabet er, at kun den enkelte menighed er kirke, og den har intet andet hoved end Kristus selv. Det var sådanne tanker, Henry Lloyd-Jones havde været optaget af. Men efter flytningen til landsbyen Llangetho i Cardiganshire sluttede familien sig af praktiske grunde til den lokale calvinistiske metodistkirke. De ledende personligheder i den metodistiske bevægelse var først og fremmest John Wesley (1703-1791) og broderen Charles Wesley (1707-1788) og George Whitefield (1714-1770). De var enige om inspirationen fra den lutherske retfærdiggørelseslære og den højkirkelige opbyggelseslitteratur med betoning af helliggørelsen. Men brødrene Wesley og Whitefield var uenige i synet på prædestinationen, hvor George Whitefield var calvinist³ i udvælgelseslæren og fastholdt, at alene de udvalgte blev frelst. Derimod var John Wesley arminianer⁴ og betonede viljens ansvar og valgfrihed. "Fri nåde" var et af John Wesleys ofte benyttede prædikentemaer. Modsætningen mellem brødrene Wesley og Whitefield blev så stor, at vejene måtte skilles. Dog blev de, som fulgte Whitefield, ikke så mange. Men han blev lærefader for den calvinistiske metodistkirke i Wales. Også i London sluttede familien Lloyd-Jones sig til den calvinistiske metodistkirke, som hovedsagelig bestod af indvandrere fra Wales.

¹ KFS har af Lloyd-Jones udgivet bøgerne *Autoritet* (1971) og *Tørketid* (1987); Luthersk Mission har udgivet *Den kristne enheds grundlag* (1968); Norges Kristelige Student- og Gymnasiastlag har udgivet *Kristus vår Helliggjørelse*.

² DBI har i samleværket *Guds Ord er levende* (1974) et større bidrag af Lloyd-Jones.

³ Efter lærefaderen Jean Calvin, 1509-1564.

⁴ Efter Jacobus Arminius (1560-1609), professor i Leyden, som havde formuleret en liberaliserende retning inden for den hollandske reformerte kirke, hvor hans tilhængere kaldes arminianere.

Martyn Lloyd-Jones havde en far, der var kongregationalist i kirkespørgsmålet, og hele familien kom i den calvinistiske Metodistkirke i Wales og senere i London. Men det er usikkert, hvor stærkt Martyn Lloyd-Jones' hjem var præget af bibelsk kristendom med daglig bibellæsning, bøn og andagt. Martyn Lloyd-Jones fortæller om sig selv, at han i mange år havde troet, at han var en kristen uden at være det. Han var medlem af en kirke og deltog regelmæssigt i kirkens gudstjenester. Både kirkens ledere og de andre medlemmer af kirken troede, at han var en kristen, men selv mente han senere, at han ikke var genfødt (Lloyd-Jones 1971, 146).

I 1916 begyndte Martyn Lloyd-Jones på det medicinske studium i London på St. Bartholemew's Universitetshospital. Det var især en beundring af familiens praktiserende læge, som gav ham lyst til at læse medicin. Han tog både medicinsk embedseksamen og den medicinske doktorgrad, så en strålende karriere som fremtidig hjertelæge ventede ham, da han i 1924 modtog et stort forskerlegat. Hans fars død og hans storebrors tragiske tidlige død ramte ham imidlertid hårdt og overbeviste ham om, at han var åndelig død over for Gud. Han vidste med sig selv, at han havde prøvet at undslippe Gud, men han havde brug for at vende sig til ham og modtage forladelse for sine synder. Lloyd-Jones' omvendelse og efterfølgende oplevelse af at blive døbt med Helligånden kastede ham ud i en kamp, om han skulle fortsætte sin medicinske karriere, eller om han skulle blive fuldtidspræst og forkynner. Han sagde selv, at den indre kamp varede i 18 måneder, hvor han tabte mere end 10 kilo i vægt. Til sidst blev han overbevist om, at han skulle opgive sin medicinske karriere og blive præst for en fattig arbejdermenighed i Wales. I 1926 var hans tunge overvejelser slut, og han understregede, at det var Gud, der havde lagt sin hånd på ham og ført ham ind i det nye arbejde som præst (Catherwood 1985, 57-63; Catherwood 1986, 96-108; Murray 2008, 81-110). I sin senere bog *Preaching and Preachers* betonedes Lloyd-Jones, at en kristen aldrig skulle blive præst, som om han skulle overtage en almindelig stilling. Han skulle kun blive præst, hvis han var overbevist om at være drevet eller tvunget af Gud (Lloyd-Jones 1971, 100-120; Catherwood 1985, 58-59). Da Lloyd-Jones i 1926 blev præst ved kirken i Aberavon, skrev flere aviser om lægen med den strålende medicinske karriere foran sig, der i stedet havde valgt at blive præst i det fattige arbejderkvarter. Den presseomtale var nok medvirkende årsag til, at mange mennesker i begyndelsen indfandt sig til hans gudstjenester. Men tilstrømningen fortsatte, og jo mere Lloyd-Jones prædikede, jo flere mennesker blev omvendt, så der nærmest udbrød vækkelse (Murray 2008, 203-227).

Efter lange overvejelser forlod Lloyd-Jones Aberavon i Wales i 1939 og tog imod et kald til at blive præst i Westminster Chapel i London. Her stod han i en rig tjeneste, indtil han gik på pension i 1968. Han holdt regelmæssigt gudstjeneste og bibelforedrag for store skarer. Mange af hans prædikener og bibelgennemgange af blandt andet Romerbrevet og Efeserbrevet er efterfølgende blevet udgivet som bøger. De mange bøger udgør flere tusinde sider.

Lloyd-Jones var hele livet levende optaget af kirkehistorie og holdt talrige foredrag om betydelige personer fra især den reformerte kirkes historie, ligesom han havde en særlig forkærlighed for puritanerne i England. Mange af hans kirkehistoriske foredrag er udkommet i bogform (Lloyd-Jones 1989; Lloyd-Jones 2002). Lloyd-Jones engagerede sig også med stor kærlighed i både det engelske InterVarsity Fellowship/Universities and Colleges Christian Fellowship, og det internationale kristne

studenterarbejde International Fellowship of Evangelical Students (IFES), (Johnson 1979; Fielder 1988; Barclay and Horn 2002; Johnson 1964; Lowman 1983). Lloyd-Jones døde i 1981.

David Martyn Lloyd-Jones' teologi og forkyndelse

Eftersom Martyn Lloyd-Jones var en drivende kraft i oprettelsen af IFES i 1947, og han var hovedforfatteren bag udformningen af IFES' trosgrundlag, der hedder Doctrinal Basis (Catherwood 1985, 69), vil jeg indlede beskrivelsen af hans teologi ved at gengive Doctrinal Basis (Johnson 1964, 174):

The Doctrinal Basis of the Fellowship shall be the fundamental truths of Christianity, including:

- a. The unity of the Father, Son and Holy Spirit in the Godhead.
- b. The Sovereignty of God in creation, revelation, redemption and final judgment.
- c. The divine inspiration and entire trustworthiness of Holy Scripture, as originally given, and its supreme authority in all matters of faith and conduct.
- d. The universal sinfulness and guilt of all men since the fall, rendering them subject to God's wrath and condemnation.
- e. Redemption from the guilt, penalty, dominion and pollution of sin, solely through the sacrificial death (as our Representative and Substitute) of the Lord Jesus Christ, the incarnate Son of God.
- f. The bodily resurrection of the Lord Jesus Christ from the dead and His ascension to the right hand of God the Father.
- g. The presence and power of the Holy Spirit in the work of regeneration.
- h. The justification of the sinner by the grace of God through faith alone.
- i. The indwelling and work of the Holy Spirit in the believer.
- j. The one Holy Universal Church which is the Body of Christ and to which all true believers belong.
- k. The expectation of the personal return of the Lord Jesus Christ.

Calvin og prædestinationen

Eftersom Lloyd-Jones flere steder erklærer sig som discipel af Calvin, vil jeg også give en kort skitse af Calvins markante lære om prædestinationen. Ligesom hele verdensforløbet står under Guds forsyn, så afhænger også ethvert menneskes frelse eller fortabelse af Guds almægtige vilje og forudbestemmelse. Gud har fra evighed af bestemt, hvem han vil frelse, og hvem han vil overlade til sin retfærdige fordømmelse på grund af synden. Mennesker bliver ikke født under samme vilkår, nogle er udvalgt til frelse, andre til fordømmelse. Guds frelsesvilje gælder ikke alle. Ordet i 1 Tim 2,4 betyder ikke, at Gud vil, at alle menneskelige individer skal blive frelst; skriftstedet betyder alene, at Gud vil frelse mennesker i enhver slags stand og stilling, som konger og alle i høje stillinger og andre, som er nævnt i sammenhængen. Der er forskel på Guds almindelige nådekald, som alle hører, og hans specielle nådekald, som alene gælder de udvalgte. For dem kommer det som et uimodståeligt nådekald (*gratia irresistibilis*), og de, som bliver omvendt og frelst, får af Gud nåde til at holde ud indtil enden; de kan ikke falde fra (*perseverantia finalis*). Calvin var i dette spørgsmål elev af kirkefaderen Aurelius Augustin (354-430), som han citerede flittigt (Calvin 2011, 606-651; Hägglund 1984, 238-241; Wisløff 1974, 79-80).

Inden for de reformerte kirker har der været debat og uenighed om prædestinationslæren. Ved Dordrechtsynoden 1618-1619, hvis beslutning blev normerende for store dele af den reformerte kirke, sejrede det rent calvinske standpunkt. Baggrunden for Dordrechtsynoden var, at Jacobus Arminius (1560-1609, professor i Leyden) havde formuleret en liberaliserende retning inden for den hollandske reformerte kirke. Hans tilhængere, kaldet arminianerne, sagde: 1. At Guds udvælgelse byggede på hans forudviden om, hvem som ville komme til tro på Kristus. 2. At Kristus er død for alle mennesker. 3. At nåden ikke er uimodståelig. 4. At det ikke er sikkert, at den, som en gang er blevet frelst, ikke kan falde fra. Dette var de omstridte punkter. Men de blev alle afvist af synoden, som fastslog: 1. Udvælgelsen bygger ikke på, hvad Gud ser på forhånd, men er hans suveræne frie valg. 2. At Kristi død er tilstrækkelig til soning for alle menneskers synder, men Gud har villet det sådan, at den kun skulle være til frelse for de udvalgte. 3. At Guds nådekald kun er alvorlig ment (*vocatio seria*) for de udvalgte. 4. At Guds udvælgende nåde sikrer de troende deres evige frelse, hvilket skal holde dem i ydmyghed og barnlig frygt (Wisløff 1974, 79-80).

Selv om arminianismen led nederlag på Dordrechtsynoden, har den efterhånden sejret i adskillige sammenhænge inden for den reformerte tradition, så man i dag vil møde forskellige tanker om prædestinationen i de reformerte kirker.

Lloyd-Jones' grundlæggende teologi

I de mange bibeltimer, prædikener og opbyggelige artikler, vi har af Lloyd-Jones, finder vi ofte noget af substansen fra *Doctrinal Basis* inddraget. Det var grundtonen i hans forkyndelse og bibelundervisning. Men det er ikke tilfældigt, at der ikke står noget om sakramenterne i *Doctrinal Basis*. Lloyd-Jones var ikke enig med Luther i hans forståelse af dåb og nadver. I det hele taget spillede sakramenterne en meget lille rolle for Lloyd-Jones. Hos ham var dåben totalt overskygget af omvendelsen og genfødslen, og dåben var for ham ikke et sakramente til genfødsel og fornyelse ved Helligånden, som Paulus udtrykker det (Tit 3,5), men det var alene det omvendte og genfødte menneskes bekendelseshandling (Lloyd-Jones 1972, 29-105). Nadveren var for Lloyd-Jones alene et mindemåltid.

Foretages en sammenlignende læsning af Calvins *Institutio* og Lloyd-Jones' forskellige skrifter, overbevises man hurtigt om, at Lloyd-Jones i de grundlæggende teologiske spørgsmål er discipel af Calvin. Det gælder hele treenighedsspørgsmålet og synet på og vurderingen af de oldkirkelige bekendelsesskrifter. Det gælder også i synet på Bibelen som Guds Ord, syndefaldet, synd og nåde, forsoningen, retfærdiggørelsen, helliggørelsen, bønne og den sidste opstandelse. Også med hensyn til prædestinationen fulgte Lloyd-Jones Calvin (Lloyd-Jones 1989, 32-37; Lloyd-Jones 2002, 101-128).

Særlige punkter i Lloyd-Jones' teologi

Flere punkter, som ikke var omtalt i *Doctrinal Basis*, havde derimod stor betydning i Lloyd-Jones' teologi og forkyndelse. Det var hans syn på vækkelse (*revival*), på dåb med Helligånden (*baptism with the Holy Spirit*) og hans kirkesyn. Endelig studerede Lloyd-Jones hele livet de engelske puritanere, som fik meget stor betydning for hans teologi og forkyndelse. Nogle gange slår den tanke

en, at Lloyd-Jones bygger sin teolog og forkyndelse på Bibelen og de engelske puritaneres forkyndelse og undervisning. Man kan måske sige det sådan, at mens man i den lutherske kirke har Bibelen som den normerende norm og den lutherske bekendelse som en afledet og underordnet norm, så er Bibelen for Lloyd-Jones den normerende norm, og vil han selv sige eneste norm. Men i praksis kommer hans brug af de engelske puritaneres forkyndelse og undervisning til at minde om den lutherske bekendelses praktiske status i den lutherske kirke.

Efter Lloyd-Jones' opfattelse blev den kristne kirke oprettet eller indstiftet af den opstandne Jesus, da han om aftenen på sin opstandelsesdag mødte sine disciple, der af frygt for jøderne holdt sig inde bag lukkede døre. Da disciplene så Herren, blev de glade. Jesus sagde til dem: "Fred være med jer! Som Faderen har udsendt mig, sender jeg også jer". Da han havde sagt det, blæste han ånde i dem og sagde: "Modtag Helligånden! Forlader I nogen deres synder, er de dem forladt, nægter I at forlade nogen deres synder, er de ikke forladt" (Joh 20,19-23). Hvad skete så efter Lloyd-Jones' opfattelse med den netop etablerede kirke på pinsedagen? Den blev døbt med Helligånden. Ifølge Lloyd-Jones bliver et menneske ved genfødslen en kristen og kommer til tro på Jesus Kristus. Det er det første skridt, og det er Helligåndens gerning. Men man kan ifølge Lloyd-Jones blive og være en genfødt kristen uden at blive og være døbt med Helligånden (Lloyd-Jones 1984, 32). Omvendt beskriver Lloyd-Jones i mange af sine bøger betydningen af at blive døbt med Helligånden. Hans forståelse og vægtlægning af det spørgsmål vil jeg beskrive. Men først vil jeg give en fremstilling af hans forståelse af, hvad vækkelse er, og om vi mennesker kan få en vækkelse til at ske (Lloyd-Jones 1986).

Vækkelse - Revival

I 24 bibelforedrag, 22 fra GT og to fra NT, fremstillede Lloyd-Jones sit syn på vækkelse. Lloyd-Jones' overordnede synspunkt er, at ligesom Gud handlede med sit folk i GT og i den første kirke som beskrevet i Apostlenes Gerninger, således har Gud også siden handlet med sin kirke indtil i dag. Når israelitterne i GT var ulydige mod Gud, blev de af Gud overladt til sig selv. Når de angrede deres synd og ulydighed og vendte sig til Gud, gav Gud dem åndelig fornyelse og velsignelse. Lloyd-Jones fokuserede mange gange på, hvordan Moses og forskellige profeter sammen med andre israelitter gik i forbøn hos Gud for det folk, der havde været ulydigt og gjort oprør mod Gud (fx 2 Mos 32). Denne intense forbøn betød, at Gud igen på en særlig måde forbarmede sig over sit ulydige folk og gav folket åndelig fornyelse og velsignelse.

Lloyd-Jones vender ofte tilbage til Jesu ord til sine apostle: "Men I skal få kraft, når Helligånden kommer over jer, og I skal være mine vidner både i Jerusalem og i hele Judæa og Samaria og lige til jordens ende" (ApG 1,8). Lloyd-Jones understreger, at dette ord af Jesus blev opfyldt på pinsedagen, da alle, der var forsamlede, blev fyldt af Helligånden, som for Lloyd-Jones er det samme som at blive døbt med Helligånden. Resultatet blev, at de begyndte at tale på andre tungemål, alt efter hvad Ånden indgav dem at sige. Dette skabte forvirring blandt de mange fromme jøder, der boede i Jerusalem, og som kom fra alle folkeslag under himlen. De kunne ikke begribe, hvordan det kunne gå til, at de ulærde mennesker fra Galilæa kunne tale om Guds store gerninger på de forskellige sprog, som hver af jøderne havde som sit modersmål. Nogle af disse jøder stillede spørgsmålet: Hvad mon det skal betyde? Andre sagde spottende: De har bare drukket for megen vin. Da holdt Peter sin pinseprædiken.

Det var en tale i Helligåndens kraft. Resultatet blev, at der udbrød vækkelse, hvor knapt 3000 tog imod Guds ord og lod sig døbe.

Lloyd-Jones understreger, at enhver vækkelse, der siden er sket i den kristne kirke, er en gentagelse af, hvad der skete pinedag. Lloyd-Jones fremhæver også mange gange, at vi mennesker aldrig kan organisere en vækkelse frem. En vækkelse begynder ikke ved, at mennesker nedsætter diverse vækkelseskomiteer, der planlægger og organiserer, hvordan vækkelsen kan begynde og derefter udvikle sig. Lloyd-Jones betoner gentagne gange, at en vækkelse skal begynde et helt andet sted. Forud for reformationen var evangeliet i den katolske kirke blevet skjult af mange ord og bestemmelser om, hvad mennesker skulle gøre for at vinde en nådig Gud. Den reformatoriske vækkelse begyndte med, at Luther og de andre reformatorer afviste den katolske kirkes falske frelsesforståelse og var udholdende i bøn. Da virkede Helligånden, og vækkelsen og den åndelige fornyelse brød igennem i mange lande.

Senere kom der under rationalismen igen falsk lære, der underminerede Guds store frelsesplan og skabte åndelig tørke i kirken. Tilslutningen til kirken gik tilbage, og man drøftede indgående, hvad man kunne gøre for at få moderne mennesker til at slutte op om kirkens arrangementer og føle medejerskab til kirken. Nogle ville forkorte gudstjenesten, andre ville fjerne gammeldags ord som synd, nåde og forsoning fra både prædiken, liturgi og salmer. Jo mere man ville imødekomme det moderne menneske, jo mere gik kirkegangen tilbage.

Så var der ifølge Lloyd-Jones nogle mennesker, der bekendte frafaldet fra Guds ord i kirken og vendte sig til Gud i bekendelse og bøn. Det var begyndelsen til vækkelse. Det var ofte små grupper, der samledes om læsning af Bibelen, bekendelsen af troen og bønfuldt Gud om hans indgriben til åndelig fornyelse. Men deltagerne i disse ofte små grupper, der voksede frem i flere europæiske lande, hvor der skete et stigende frafald fra Guds levende ord, var trofaste og udholdende i læsningen af Guds ord og i bønner og anråbelsen til Gud. Gud var i centrum i deres liv. De tryglede Gud om hans indgriben i kirke og hjem. De bad ikke Gud om at velsigne deres egne vækkelsesprojekter, men de tryglede Gud om at gribe ind i kirkens liv til åndelig fornyelse, så Guds ord blev vejleder for lære og liv i kirken og blandt kirkens enkelte medlemmer.

Lloyd-Jones skildrer så, hvordan Gud greb ind og bønhørte disse bedegrupper spredt i forskellige lande. Resultatet blev, at der brød vækkelse frem flere steder i Storbritannien og mange andre steder, for eksempel i de skandinaviske lande. Lloyd-Jones slutter med at understrege, at på hans tid er der også et stort frafald fra Guds levende ord i den engelske kirke og i en række andre europæiske kirker. Vejen frem i den situation er, at mennesker, der er i nød over det åndelige forfald i kirken, samles i bibel- og bedegrupper, hvor de anråber Gud om at sende vækkelse. Vækkelse sker, når Gud Helligånd ønsker det. Det er Helligånden, der sender vækkelse. Vækkelse er ifølge Lloyd-Jones, at flere mennesker på samme tid oplever og erfarer "Baptism with the Holy Spirit" (Lloyd-Jones 1986, 189-190).

Helligånden – the Baptism with the Holy Spirit

Blandt forskere er der enighed om, at begrebet "Baptism with the Holy Spirit" har en central plads i Lloyd-Jones' forkyndelse og kristendomsforståelse (Catherwood 1985; Catherwood 1986; Eaton 1989; Sargent 2007; Murray 2008; Murray 2009; Atherstone & Jones 2011). Lloyd-Jones fastslår i mange sammenhænge, at "the Baptism with the Holy Spirit" alene sker med genfødte og troende kristne. Han betoner tillige, at et menneske kan være en kristen, ja en god kristen, en der vokser i nåde og i kundskab om Herren Jesus Kristus, og som gør fremskridt i helliggørelse, men vedkommende kristen kender ikke "Baptism with the Holy Spirit" (se fx Lloyd-Jones 1986, 140). Inden jeg nærmere beskriver Lloyd-Jones' forståelse af "Baptism with the Holy Spirit", vil jeg give et kort kirkehistorisk overblik begyndende med Ny Testamente (NT).

NT og oldkirken

Efter sin lidelse, død og opstandelse viste Jesus sig i fyrre dage for sine apostle og talte om Guds rige. Da betonede han for dem, at de ikke måtte forlade Jerusalem, men de skulle vente på det, som hans Fader havde lovet (ApG 1,3-4). Så sluttede han med følgende ord inden sin himmelfart: "*I skal få kraft, når Helligånden kommer over jer, og I skal være mine vidner både i Jerusalem og i hele Judæa og Samaria og lige til jordens ende*" (ApG 1,8). Dette løfte om at få kraft blev indfriet pinsedag (ApG 2).⁵ Efter at Gud havde sendt Helligånden, holdt apostlen Peter sin pinseprædiken, hvor han sluttede med følgende opfordring til sine tilhørere: "*Omvend jer og lad jer alle døbe i Jesu Kristi navn til jeres synders forladelse, så skal I få Helligånden som gave. For løftet gælder jer og jeres børn og alle dem i det fjerne, som Herren vor Gud vil kalde på*" (ApG 2,38-39). Resultatet af Peters pinseprædiken siges med følgende ord: "*De, som tog imod hans ord, blev døbt, og den dag blev der føjet næsten tre tusind mennesker til*" (ApG 2,41). NT understreger mange steder, at når et menneske kommer til tro på Kristus og lader sig døbe, så er det menneske en kristen, der som gave modtager Helligånden. NT taler ikke om, at et menneske, der er blevet kristen, efterfølgende skal søge en anden velsignelse og derved få Helligånden. Paulus siger det sådan: "*Og det håb gør ikke til skamme, for Guds kærlighed er udgydt i vore hjerter ved Helligånden, som er givet os*" (Rom 5,5) og sådan: "*Men I er ikke i kødet, I er i Ånden, så sandt som Guds ånd bor i jer. Den, der ikke har Kristi ånd, hører ikke ham til*" (Rom 8,9). Paulus siger også: "*For vi er alle blevet døbt med én ånd til at være ét legeme, hvad enten vi er jøder eller grækere, trælle eller frie, og vi har alle fået én ånd at drikke*" (1 Kor 12,3). Alle kristne, der tror på Jesus og er døbt i Jesu Kristi navn, er døbt med Helligånden (mere om dette: Stott 1964; Stibbs og Packer 1967).

Vi møder udtrykket "fyldt med Helligånden" flere steder i NT. Da Johannes Døbers mor Elisabeth, som var gravid med Johannes, fik besøg af Jesu kommende mor Maria, siges det, at da Elisabeth hørte Marias hilsen, sprang barnet i hendes liv og hun blev fyldt med Helligånden (Luk 1,41). Efter at Johannes var blevet født, navngivet og omskåret, blev hans far Zakarias fyldt med Helligånden, hvorefter han profeterede og lovpriste Gud. Pinsedag blev apostlene fyldt med Helligånden. Kort tid efter kan vi læse, hvordan Peter og Johannes blev stillet for jødernes Råd. Så talte Peter fyldt af Helligånden til rådet. Da Peter og Johannes var blevet løsladt af rådet, samledes de med menigheden,

⁵ Om forståelsen af pinseunderet og Helligåndens virke i den ældste menighed: Fougner 1990; Jakobsen 1993.

der fejrede løsladelsen med et bedemøde. Da de havde bedt, rystedes det sted, hvor de var forsamlet, og de blev alle fyldt af Helligånden, og de forkyndte Guds ord med frimodighed (ApG 4,31). Da den ældste menighed ville aflaste apostlene for diakonale opgaver, så de kunne koncentrere sig om ordets forkyndelse, besluttede menigheden at vælge nogle personer til at løse de diakonale opgaver, men disse diakoner skulle også være velanskrevne og fyldt af ånd og visdom. En af dem, de valgte, Stefanus blev betegnet som "*en mand fuld af tro og Helligånd*" (ApG 6,5). En af medarbejderne i den unge menighed Barnabas blev karakteriseret med ordene: "*Han var en god mand, fyldt af Helligånd og tro*" (ApG 11,24). NT betegner ikke alene en kristen, som en person der tror på Jesus og er døbt i Jesu Kristi navn og dermed har modtaget eller er blevet døbt med Helligånden, men bruger også andre ord om samme sag. Paulus skriver således til menigheden i Efesos: "*I ham (Kristus) blev også I, da I kom til tro, beseglet med forjættelsens hellige ånd, som er pantet på vor arv, indtil forløsningen kommer for hans ejendomsfolk, til lov og pris for hans herlighed*" (Ef 1,13-14). Til menigheden i Rom skrev Paulus sådan: "*For alle, som drives af Guds ånd, er Guds børn. I har jo ikke fået en ånd, som giver trællekår, så I atter skulle leve i frygt, men I har fået den ånd, som giver barnekår, og i den råber vi: Abba, fader! Ånden selv vidner sammen med vores ånd om, at vi er Guds børn. Men når vi er børn, er vi også arvinger, Guds arvinger og Kristi medarvinger, så sandt som vi lider med ham for også at herliggøres med ham*" (Rom 8,16-17). Her ser vi, at Helligånden, som vi har modtaget, giver frelsesvished.

Paulus formanede de kristne i Efesos med følgende ord: "Drik jer ikke berusede i vin, det fører til udskejelser, men lad jer fylde af Ånden" (Ef 5,18). Denne formaning gælder enhver kristen hele livet. Ligesom det er klogt hele tiden at indånde frisk luft i sine lunger, sådan skal en kristen uafbrudt lade sig fylde af Ånden, så Ånden kommer til at fylde og bestemme stadig mere i vore liv. Da vil vores sind blive fornyet, så vi kan skønne, hvad der er Guds vilje: det gode, det som behager Gud, det fuldkomne (Rom 12,2).

I oldkirken er vanddåben, hvor troen på Kristus er en forudsætning, og dåb med Helligånden knyttet sammen i en uløselig enhed (Eaton 1989, 18-19).⁶

Calvins syn på Helligånden

Lloyd-Jones understregede i flere sammenhænge, at Jean Calvin var hans lærefader. Derfor er Calvins syn på Helligånden interessant. I sit store værk *Institutio* formulerer Calvin sig relativt kort om den treenige Gud og om Helligånden. Man fornemmer, at det afgørende for ham er at få fastslået, at han fuldt ud står bag, hvad man i oldkirken har formuleret om den treenige Gud (Calvin 2011, 30-35.64-88). Ellers omtaler og beskriver Calvin Helligåndens gerning i forbindelse med, at han underviser om enkeltspørgsmål i den kristne troslære, fx om dåben, troen og genfødslen, hvor det at skabe eller vække troen for Calvin er Helligåndens største og vigtigste opgave. Calvin betonede, at mennesket er passivt, når troen skabes eller vækkes (Calvin 2011, 348-402.858-892). Calvin taler ikke om genfødsel ved Helligånden, men ved tro (Calvin 2011, 384-402). Dåben er for Calvin et sakramente,

---

⁶ Hans P. Pedersen giver ud fra sit grundsynspunkt i sin bog *2000 år med Helligånden* sin forståelse af synet på Helligånden op gennem kirkens historie.

der bringer os i fællesskab med Kristus og nærer og befæster troen, der trænger til støtte fra alle sider, hvorfor Gud ikke har nøjedes med at give Ordet, men har føjet ydre tegn til, ligesom et dokument får sin sandhed bekræftet ved et segl. Dåben er et ydre symbol og pant, ved hvilket Gud for vores samvittigheder bekræfter sin barmhjertigheds forjættelser til os. Dåben tilegnes fra vores side i tro. I dåben vil Gud forsikre os om, at al synd er udsløttet. Ganske vist får den døbte ikke den paradisiske retfærdighed tilbage, idet arvesynden bliver som concupiscentia, men den døbte får tilgivelse af skyld og straf og løfte om, at synden ikke mere skal besejre ham/hende, idet han/hun bliver delagtiggjort i alle Kristi frelsesgoder. Dåben er ikke blot tilbagevisende, men den har betydning for hele livet, idet den er symbol på den død og opstandelse med Kristus (Rom 6), der skal være indholdet af hele det kristne liv, og dåben giver kraft til at leve det liv. Barsedåben skal beholdes, da den er Guds vilje og har sit forbillede i omskærelsen i den gamle pagt. Der er for Calvin ikke noget i vejen for, at det lille barn kan tro (Calvin 2011, 858-892).

Calvin kender kun en gave af Helligånden. Det er troen. Helligånden skabte troen i mennesker i den gamle pagt. Efter Jesu fuldbagte værk i den nye pagt er Helligåndens gerning endnu mere overstrømmende med en global velsignelse, der ikke længere er begrænset til Israels teokrati. Calvin kalder Helligåndens gerning ved forskellige navne, hvor de mest almindelige er "Helligåndens vidnesbyrd" og "Helligåndens besegling". I Calvins tænkning går Helligåndens besegling og vidnesbyrd forud for troen og skaber troen. For Calvin er Helligåndens gerning hemmelig, hvor han arbejder i en synders hjerte for at pege på Kristus. Her taler Calvin ikke om en oplevelse eller erfaring, men om at troen fokuserer på Kristus. Calvin mener, at troen på Kristus skaber jublende glæde og frelsesvished (Eaton 1989, 41-59). Så langt det historiske overblik.

Puritanerne og Calvin

Lloyd-Jones var hele livet levende optaget af den puritanske bevægelse (Lloyd-Jones 2002). Teologerne i denne bevægelse var sig bevidste om at videreføre arven fra Calvin, men samtidig foretog de visse ændringer og nytolkninger. Især fik Richard Sibbes (1577-1635), Thomas Goodwin (1600-1679), John Owen (1616-1683) og Jonathan Edwards (1703-1758) betydning for Lloyd-Jones' forståelse af begrebet "Baptism with the Holy Spirit".⁷

Hos Sibbes er der i forhold til Calvin en ny tone om at opleve og erfare kristendommen, og han udformer en lære om the "sealing of the Spirit". Det gør han i sin fortolkning af Rom 8,15-16, i sit skrift *A Fountain Sealed*, hvor han især fortolker Ef 4,30, og i sin tolkning af 2 Kor 1,22-23, hvor han taler om grader af besegling, der betyder, at kristne har forskellige grader af frelsesvished. I modsætning til Calvin taler Sibbes også om en forberedelse til troen. Det gør han med begrebet "Spirit of bondage", hvor mennesket kommer til at frygte Gud. Det afgørende for Sibbes er, at "Spirit of bondage" bearbejder det enkelte menneske, så det erfarer sin egen synd og Guds retfærdighed. Derefter kan mennesket i troen opleve "Spirit of adoption", hvor mennesket føler og erfarer, at det har fået barnekår hos Gud.

---

⁷ Min fremstilling bygger især på Eaton 1989.

Lloyd-Jones henviste til Sibbes følgende steder: 1. I sin fortolkning af Rom 8,16 (Lloyd-Jones 1974, 342-343). 2. Lloyd-Jones omtaler, hvordan han i en periode, hvor han på grund af for meget arbejde havde været meget træt, havde fået megen hjælp ved at læse Sibbes' bøger *The Bruised Reed* og *The Soul's Conflick* (Lloyd-Jones 1971, 175).

Goodwin læste Ef 1,13 sådan, at beseglingen af de troende med forjættelsens hellige ånd sker efter, at de er blevet troende. Han kritiserede direkte Calvin, fordi han tolkede Ef 1,13 sådan, at beseglingen var en uløselig del af at komme til tro. For Goodwin er beseglingen med Ånden en gerning på den kristnes hjerte, hvorved den kristne får en oplevelse og direkte vished om frelsen. (Denne forståelse hos Goodwin citeres Lloyd-Jones 1978, 274.298). Samtidig knytter Goodwin beseglingen til vanddåben som et slags første trin. Goodwin bringer beseglingen med Helligånden i forbindelse med vanddåben sådan forstået, at vanddåben først får sit fulde indhold, når den troende er blevet beseglet med Helligånden. Det nye hos Goodwin er, at beseglingen med Helligånden først sker efter, at man er blevet bevidst troende, og denne besegling med Helligånden er højdepunktet af, hvad evangeliet lover.

John Owen videreførte Goodwins tanker, hvor han hele tiden fastholdt, at beseglingen med Helligånden altid fulgte efter genfødslen og troen. Som troende fik disciplene et løfte for fremtiden til at styrke deres tro. Owen arbejdede intenst med sin forståelse af Helligånden. Pladsen tillader ikke, at jeg gennemgår alle hans overvejelser og argumenter, men han kom til den konklusion, at Helligånden skaber og opretholder troen i et troende menneske og virker helliggørelsen i alle troende. Samtidig understregede han, at Helligånden salvede, satte sit segl på og var et pant på vores himmelske arv i Kristus. Disse frelsesgoder modtog en kristen efter genfødslen, men der kunne gå kortere eller længere tid inden modtagelsen.

Jonathan Edwards lærte, at når man modtog Guds Ånd i hans frelsende og helliggørende gerning, så blev man døbt med Helligånden og med ild. Samtidig er der hos Edwards en tilbøjelighed til i tillæg at tale om Helligåndens direkte vidnesbyrd og oplysning. I Edwards' egen tænkning var det en del af den overnaturlige oplysning, som Helligånden kunne give. Dog kaldte han ikke denne ekstraordinære oplysning af Helligånden som "Baptism with the Spirit". Men Lloyd-Jones citerede også Edwards (Lloyd-Jones 1974, 346).

De engelske puritanere opfattede sig som disciple af Calvin. Men skønt pietisterne opfattede sig som disciple af Luther, så kom pietismen alligevel på flere punkter til at repræsentere en ny teologisk opfattelse i forhold til den klassiske lutherdom, hvor begreber som oplevelse, følelse og erfaring fik en anden plads og betydning end hos Luther. En tilsvarende udvikling skete med puritanerne, hvor oplevelse, følelse og erfaring fik en anden plads og betydning end hos Calvin.

Denne udvikling mærker man i udpræget grad hos Lloyd-Jones. Lloyd-Jones' barnebarn Christopher Catherwood blev engang af en anglikansk missionær stillet spørgsmålet: "Christopher, is it true that your grandfather has become a pentecostal?" (Lloyd-Jones 1986, 11). Om den udvikling, der kan

spores hos nogle puritanere, om at kunne høre Helligåndens vejledning løsrevet fra Skriftens ord, udtalte Lloyd-Jones:

But – and I must add this – the assurance does not always come through the Scripture. It has happened to many without any words at all; it is just an inner consciousness in the spirit given by the Spirit of God Himself, apart from Scripture. I am much concerned to emphasize this, and for this reason, that there are some who have disputed it. Some of the Puritans did so. They were so afraid of the Quakers who arose at the same time, that they went so far as to say that you can never have this experience of assurance apart from the Word. In my view that is quite mistaken. The Quakers were undoubtedly wrong in much of their teaching. Some of them said that the Word did not matter at all, and that what counted was the 'inner light', and the work of the Spirit directly and immediately. That is clearly unscriptural, because the Scripture has been given by the Spirit. But we must not go to the extreme of saying that He can never deal with us immediately and directly, and without the Word, for He has often done so. In any case, take the case of the Romans to whom Paul was writing. They did not have the New Testament Scriptures, most of which had not even been written, and certainly not in the form in which we have them. They were dependent upon preaching and exhortation. How then could they have known that the Spirit was testifying with their spirits if it happens exclusively through the Word? We must be careful lest, in our fear of a certain emphasis on the part of people who talk much about the Holy Spirit, we may become guilty of "quenching the Spirit". Normally, this testimony is given through the Word, but it can be given without the Word (Lloyd-Jones 1974, 307).

Karismatikerne

Da den karismatiske bevægelse kom til Storbritannien, fik pastor Michael Harper, præstekollega til John Stott, All Souls, Langham Place, i september 1962 en karismatisk oplevelse.⁸ Også andre anglikanske præster fik lignende karismatiske oplevelser. I den situation kontaktede disse præster Lloyd-Jones for at få gode råd. John Stott var imidlertid skeptisk over for den karismatiske bevægelse og teologi (Stott 1964). Da Michael Harper og de andre præster mødte Lloyd-Jones den 9. april 1963, blev de ikke alene godt modtaget, men da de fortalte om deres åndelige oplevelser, fortalte Lloyd-Jones, at han selv i 1949 havde haft en lignende oplevelse, som havde givet ham en ny autoritet i hans forkyndelse. Lloyd-Jones afsluttede samtalen med ordene: "Gentlemen, I believe that you have been baptized with the Holy Spirit" (Atherstone & Jones 2011, 115-116). Det blev almindeligt kendt, at Lloyd-Jones på forskellig måde aktivt understøttede personer i den karismatiske bevægelse, mens Stott derimod var skeptisk og advarede personer, der på en særlig måde havde haft oplevelser med Helligånden, mod at fremdrive "a baptism with the Spirit as a second and subsequent experience entirely distinct from conversion, for this cannot be proved from Scripture" (Stott 1964, 39; Atherstone & Jones 2011, 117). Det er min vurdering, at noget af årsagen til, at Lloyd-Jones var åben over for den karismatiske bevægelse, var, hvad han beskrev i et kirkehistorisk foredrag, at nogle, der lagde megen vægt på den rene lære, havde en tilbøjelighed til at blive intellektualister og endog synke ned i det, han beskrev som "ossified orthodoxy" (Lloyd-Jones 2002, 126). Den karismatiske bevægelse kunne være en modvægt til en intellektualistisk orthodoxy.

I Lloyd-Jones' ældst bevarede prædikener *Evangelistic Sermons at Aberavon*, holdt i årene 1927-1938, er tyngdepunktet Helligåndens gerning og ikke Kristi stedfortrædende forsoning, ja Jesu død på korset bliver slet ikke nævnt. Omvendelsen er tænkt som en underkastelse under Jesu magt. Der

---

⁸ N.O. Rasmussen Vigilius var stærkt skeptisk og kritisk over for den karismatiske bevægelse, og kritikken gjaldt også Michael Harper (Rasmussen 1971, 41.56).

er en omtale af omvendelsens subjektive aspekt, men ikke troens objektive fundament. I disse prædikener fokuserede Lloyd-Jones mere på genfødslen end på forsoningen. Den ældst publicerede prædiken med en henvisning til *Baptism of the Spirit* er fra 1931. En større betoning af *the Spirit's baptism* møder man hos Lloyd-Jones fra begyndelsen af 1950'erne. Fra 1960'erne begyndte Lloyd-Jones at imødegå, hvad han kaldte "dead orthodoxy" (Eaton 1989, 125-130).

I sine 25 prædikener over Peters Andet Brev, holdt i oktober 1946 til marts 1947, havde Lloyd-Jones en prædiken over temaet *Assurance of Salvation*. I slutningen af prædikenen stillede Lloyd-Jones spørgsmålet: Hvordan opnår man frelsesvished? Til dette gav han tre svar: 1. Ved at se direkte på Jesus. Hvis vi ser på os selv, ser vi bare synd og mørke. Ingen får frelsesvished ved at se ind i sit eget hjerte. 2. Vi skal styrke vores tro ved at basere vores håb alene på Jesus og hans fuldbårte gerning for os og praktisere vores kristenliv. Jo mere vi gør for Jesus, jo mere bliver vi overbevist om vores frelse. 3. Jo mere vi praktiserer pkt. 1 og 2, jo mere vished vil vi opleve, hvilket Lloyd-Jones udtrykker med ordene: "We do everything we can to please Him and to fill out our faith, as we do so the Holy Spirit will 'testify with our spirit that we are the children of God'" (Lloyd-Jones 1983, 39-40).

Der er især tre gange, hvor Lloyd-Jones udfolder sin forståelse af "the Baptism with the Holy Spirit". 1. I hans fem prædikener over Ef 1,13, holdt i 1955 (Lloyd-Jones 1978, 243-300). 2. I hans 15 prædikener over Rom 8,15-16, holdt fra slutningen af 1960 og til begyndelsen af 1961, (Lloyd-Jones 1974, 194-399). 3. Hans 24 prædikener over Joh 1,26.33, holdt efteråret 1964-foråret 1965, (Lloyd-Jones 1986 a og b).

Sammenfattende må jeg sige, at Lloyd-Jones har tre begreber, som han synes at bruge i flæng om samme åndelige velsignelse. Men han definerer ikke begreberne i forhold til hinanden, ligesom han ikke giver nogen begrundelse for at bruge de tre begreber på denne måde. De tre begreber er: 1. "The Baptism with the Holy Spirit". 2. "The Sealing of the Spirit". 3. "Receiving the Spirit".

Lloyd-Jones fastslår, at alle genfødte og troende kristne har Helligånden. Helligånden bor i en kristen og virker helliggørelsen i den troende og udvirker det, Paulus kalder Åndens frugter (Gal 5,22). Lloyd-Jones understreger også Paulus opfordring eller formaning i brevet til efeserne: "Lad jer fylde af Ånden" (Ef 5,18). Denne Helligåndens gerning i den enkelte troende og i menigheden kalder Lloyd-Jones Helligåndens ordinære gerning.

Lloyd-Jones opererer også med en ekstraordinær gerning i forbindelse med Helligånden. Her tager han udgangspunkt i Jesu apostle. De kendte Jesus, de troede på ham, og Helligånden boede i dem. Men pinsedag skete der noget ekstraordinært. Da blev de fyldt med Helligånden eller døbt med Helligånden. Der skete flere ekstraordinære ting pinsedag. For Lloyd-Jones er det især afgørende, at apostlene fik kraft til at vidne, som det var lovet dem (ApG 1,5.8). Lloyd-Jones bygger sin undervisning om og sin forståelse af "the Baptism with the Holy Spirit" på, hvad der skrives i Apostlenes Gerninger. Når nogen spurgte Lloyd-Jones, hvorfor der ikke i brevlitteraturen i NT blev opfordret til "the Baptism with the Holy Spirit", svarede Lloyd-Jones, at efter hans overbevisning var alle i den nytestamentlige menighed døbt med Helligånden. Når et menneske kommer til tro på Jesus,

så er det Helligåndens gerning. Men det er den opstandne Jesus Kristus, som døber den troende med Helligånden. Det er en følelsesmæssig oplevelse, som en kristen aldrig vil glemme. Lloyd-Jones kalder "the Baptism with the Spirit" for "experiential" eller "experimental". Dåb med Helligånden giver en forsmag på himlen, giver en fast vished om ens frelse og giver kraft og styrke til at vidne. Ifølge Lloyd-Jones har "the Baptism with the Holy Spirit" især betydning for prædikanter/præsters styrke og gennemslagskraft i deres forkyndelse (Lloyd-Jones 1971, 304-325).

Ud over Apostlenes Gerninger bygger Lloyd-Jones' fremstilling af "The Baptism with the Spirit"/"The Sealing of the Spirit"/"Receiving the Spirit" i alt overvejende grad på beretninger om, hvad puritanske kristne, især ledere, har oplevet, mens også fx Moodys oplevelser bliver inddraget i Lloyd-Jones' fremstilling. Fordi Lloyd-Jones' teologi og forkyndelse er så gennemgribende præget af hans forståelse af "the Baptism with the Holy Spirit", får følelsen, oplevelsen, erfaringen og det karismatiske en meget stor betydning i hans kristendomsforståelse. Dog havde flere af de såkaldte ekstraordinære gaver som tungetale og helbredelse, der ofte har haft stor betydning i den karismatiske bevægelse og i pinsebevægelsen, ikke nogen særlig stor betydning i Lloyd-Jones' teologi. Det afgørende for ham var kraften og styrken i forkyndelsen, så tilhørerne mødte Gud i hans kraft, styrke og herlighed. Derved fik mennesket ærefrygt for Gud, der kunne skabe tilbedelse og overgivelse til Gud. Det var Lloyd-Jones' overbevisning, at blev nogle i menigheden døbt med Helligånden, ville det skabe åndelig fornyelse. Blev mange døbt med Helligånden, ville der udbryde vækkelse.

Lloyd-Jones' kirkesyn

Den anglikanske kirke blev til på reformationstiden. Den er ganske enkelt Church of England, det engelske folks kirke, som i dag er et resultat af politiske kompromiser og manøvrer fra reformationstiden. Den engelske kirke regner sig som katolsk – men vel at mærke ikke romersk-katolsk, men alligevel katolsk i betydningen almenkirkelig. Den har bevaret større dele af den gamle kirkes arvegods end noget andet af reformationstidens kirkesamfund. Den har beholdt den gamle kirkes tredelte embede: Biskop, præst, diakon, hvor bispeembedet bliver tillagt stor betydning. Men samtidig er den anglikanske kirke reformert i sin teologiske grundholdning. Det vidner især dens officielle bekendelsesskrifts 39 artikler om. Den reformerte kirke opstod i Schweiz og blev teologisk især præget af Jean Calvin. Den understreger ligesom den lutherske kirke Skriften alene og retfærdiggørelse af nåde ved tro alene. De reformerte er mere radikale biblicister end lutheranerne, hvilket især kommer til udtryk i kirkeordningen og i udformningen af gudstjenesten. I Skotland bliver de reformerte kaldt presbyterianere. Det er især kirkeordningen, som bliver fremhævet ved den betegnelse.

I England voksede det kirkesyn frem, at den enkelte menighed skulle være suveræn i sine egne sager. Man afviste den anglikanske kirke med dens bispe styre og mente tillige, at den presbyterianske kirke med dens synoder og generalsynode ville udøve en lige så utålelig tvang som den anglikanske bispekirke. Det kongregationalistiske ideal var, at de troende skulle indgå en pagt med hinanden og med Gud, i fuld uafhængighed af regering, biskopper eller andre autoriteter. Hvordan gik det til, at disse frikirkelige tanker og idealer vandt frem i Storbritannien? (Bebbington 2002). For at kunne besvare det spørgsmål skal vi tilbage til reformationen.

Den tredje reformation

Man har kaldt Luthers reformation den første reformation og Ulrich Zwinglis (1486-1531) den anden. Den tredje reformation var knyttet til dannelsen af frikirker, der ønskede at være helt selvstændige og uafhængige af staten/fyrsten. Først med dette skridt mente tilhængerne, at de havde taget de sidste konsekvenser af Luthers kamp mod den katolske kirke.

Den tredje reformation begyndte i Zwinglis menighed i Zürich, hvor der opstod en debat om, hvor radikalt reformationen skulle gennemføres. I den forbindelse opstod spørgsmålet, om man skulle danne en menighed ("eine Sonderkirche", særkirke), som kun virkelig kristne mennesker skulle tilhøre, og det blev det afgørende punkt i striden mellem døberne og Zwingli. Døberne ønskede en menighed, hvor alle medlemmer skulle leve helt i overensstemmelse med Bibelens ord. Alt, hvad der ikke var befalet i Bibelen, var forbudt og skulle afskaffes som en del af menighedens orden eller gudstjenestens liturgi. Her dukkede spørgsmålet om en frimenighed for første gang op i reformationstiden. Repræsentanter for disse nye tanker var mennesker som Konrad Grebel (1498-1526) og Balthasar Hubmaier (1485-1528). Man studerede ivrigt Bibelen, og det afgørende spørgsmål blev: Hvad står der i Bibelen? Ved disse intense bibelstudier blev man stærkt optaget af dåbens stilling i de første kristne menigheder, som de beskrives i Apostlenes Gerninger og brevene i NT. Resultatet af bibelstudierne blev, at flere i Zwinglis menighed fra foråret 1524 nægtede at få deres børn døbt hos præsterne. Deres argument var, at der ikke stod noget i Bibelen om dåb af børn. Derfor mente de, at dåb af børn var imod Bibelen og derfor meningsløst. I slutningen af 1524 mistede Zwingli tålmodigheden og udgav et skrift, hvor han i skarpe vendinger afviste modstanderne af barnedåb. Resultatet af Zwinglis initiativ blev ikke, at modstanderne af barnedåb blev skræmt til tavshed, men at de derimod drog den konsekvens, at de blev tilhængere af troendes dåb. Denne døberbevægelse bredte sig til flere områder i Schweiz, men det var i området af Zürich, at man først gik fra ord til handling. Byrådet i Zürich og Zwingli samarbejdede, men da deres beslutning ikke blev fulgt, indkaldte de hele menigheden til en drøftelse af dåbsspørgsmålet og traf så i januar 1525 den beslutning, at hvis nogle i menigheden nægtede at lade deres små børn døbe, ville de risikere landsforvisning. Den 21. januar 1525 blev den nye menighed dannet, idet Konrad Grebel døbte Georg Blaurock, som derefter døbte de andre i kredsen. Disse dåb fandt sted, selv om de som børn var blevet døbt i den katolske kirke. Dermed bredte debatten om troendes dåb kontra barnedåb sig ikke alene i reformationskirkerne i Tyskland og Holland, men i en række andre lande, hvor reformationens budskab om retfærdiggørelse af nåde ved tro på Kristus var nået frem. Den tredje reformation, hvor kirkesynet og afvisningen af barnedåben stod i centrum, var en realitet (Westin 1954, 47-141; Kilsmo 1967, 13-342; Wisløff 1974, 115-122; Liechty 1994, 18-279; Dyck 1995, 13-283; Williams 2000, 212-1312; Steenbuch 2017, 2-3; Bjerring-Nielsen 2018, 7-8). Navnet "døbere" eller "gendøbere" eller "anabaptister" blev sat på disse mennesker, fordi de ikke anerkendte barnedåben og hævdede, at dåben forudsatte en bevidst trosoverbevisning. Selv om gendåben var den praksis, de blev kendt på, så var dåbsteologien alligevel ikke det primære i deres teologiske grundholdning. Principielt set var kirkesynet det vigtigste. Det var kirketanken, som var selve udgangspunktet. Både Luther, Zwingli og Calvin mente, at Jesu Kristi kirke fortsat eksisterede – trods alle katolske vildfarelser. Den skulle dog reformeres grundigt. Døberne derimod mente, at Jesu Kristi kirke ikke fandtes længere. Derfor

skulle den genoprettes. De talte hellere om en restitutio (genoprettelse) end om en reformatio. Både de lutherske og de reformerte kirker fastholdt den gamle syntese mellem kirke og folk (folket som corpus christianum). Hverken Luther eller Calvin havde den illusion, at alle døbte mennesker var troende kristne. Men alle skulle inkluderes i kirkens fællesskab og derigennem høre evangeliet. Døberne mente derimod, at Jesu Kristi kirke er det synlige fællesskab af kristne, som efter et bevidst valg er kommet til tro. Dåben er den handling, ved hvilken de bekender deres tro og bliver optaget i menigheden. Barnedåb bliver dermed en umulighed.

Både lutheranerne og de reformerte støttede sig til den verdslige øvrighed og fremholdt, at øvrigheden havde pligt til at værne om menigheden og give den gode udviklings- og vækstmuligheder. De beholdt det gamle folkekirkelige syn. Men døberne mente, at øvrigheden overhovedet ikke havde noget med kirken at gøre. Kirken var en fri kirke, som bestod af de troende, og som blev holdt oppe ved streng kirketugt. Den blev derfor en minoritetskirke. Den tredje reformation, som også kaldes "reformationens venstrefløj" eller "den radikale reformation" bestod ikke alene af døberne, men også af spiritualister, som kunne være ret forskellige. Alligevel havde de det fælles grundsyn, at alt, hvad der kunne henregnes til "det ydre", ikke havde nogen betydning i den åndelige verden. Kirkesamfund og kirkebygninger, kirkelige embeder og sakramenter – alt dette havde ingen virkelig betydning sammenlignet med det "indre" åndelige liv. Alt, hvad der har med Ånden at gøre, står helt frit over for alt "ydre". Ånden lader sig ikke indfange i ydre former og ordninger, men forholder sig direkte til menneskers "Innerlichkeit". Meget af det, som Luther skrev om "sværmerne", svarer ganske godt til spiritualisternes teologi og åndsindstilling. Man kan så tilføje, at spiritualisterne ofte er individualister. Derfor er de som regel ikke optaget af at danne menigheder, men de nøjes ofte med løse uorganiserede fællesskaber af ligesindede.

Døberbevægelsen/anabaptismen når England

Den døberbevægelse, der havde bredt sig i en række europæiske lande, nåede også England. Det skete på flere måder, bl.a. gennem handelssamkvem. Men i den anglikanske kirke var der en kamp om kirkens åndelige linje, hvor nogle ønskede en høj Kirkelig katoliserende linje, mens puritanerne inden for kirken bekæmpede alt, hvad der kunne opfattes som katolsk og ønskede, hvad man kan kalde en lav Kirkelig linje med inddragelse af lægfolket og en liturgi, hvor prædiken stod i centrum. Denne kamp medførte i nogle tilfælde forfølgelse af nidkære puritanere, der så flygtede til Holland eller andre europæiske lande, hvor de mødte repræsentanter for døberbevægelsen, som de blev påvirket af. Flere vendte tilbage til England og medbragte da de nye tanker.

I årene 1959-1978 ledede Lloyd-Jones en årlig konference med fokus på puritanerne, hvor han selv holdt foredrag primært om puritanernes kirkesyn og deres holdning til den anglikanske kirke. Ud fra disse foredrag vil jeg beskrive Lloyd-Jones' kirkesyn.

I 1966 holdt Lloyd-Jones et foredrag over emnet: "Henry Jacob og den første frimenighed". Lloyd-Jones begrundede sit valg af foredragstema med, at det i 1966 var 350 år siden, at Henry Jacob havde dannet den første engelske frimenighed. Lloyd-Jones understregede, at puritanerne ikke alene var optaget af, hvad Bibelen lærte om det kristne liv og om pastorale problemer, men de var også stærkt

optaget af, hvad Bibelen lærte om kirken og dens opbygning. Lloyd-Jones skildrede derefter Henry Jacob, der var født i 1553. Han var blevet præst i den anglikanske kirke og var begyndt at interessere sig for puritanismen, da han rejste til Holland, hvor han kom i kontakt med en markant frikirkepræst, der stillede spørgsmål ved, om den anglikanske kirke var en sand kristen kirke. Under opholdet i Holland blev Henry Jacob overbevist om følgende: 1. Skriften alene er autoritet for en kristen i tro, lære og liv. 2. At menighederne i NT var selvstændige lokale menigheder, der ikke havde en biskop, en pave eller en politisk myndighed over sig. 3. At NT indeholder en klar undervisning i, hvordan en menighed skal organiseres. Denne undervisning havde man ikke ret til at ændre. Henry Jacob rejste tilbage til England, hvor han først prøvede at få gennemført gennemgribende reformer af den engelske kirke efter den overbevisning, han var kommet frem til i Holland. Da det viste sig umuligt, tog han initiativ til at danne en frimenighed. Det skete efter følgende overordnede principper: 1. Kristus er konge og herre over kirken i alle spørgsmål, så alt i kirkens ledelse, administration og liturgi skal indrettes efter, hvad han ønsker. 2. Skriften giver som Guds ord klar undervisning ikke alene om frelsens grund og vej og det kristne liv, men også om Kristi vilje for kirkens ledelse, administration og liturgi. 3. Ud fra den grundholdning udformede Henry Jacob, hvordan Bibelens undervisning om menighedens ledelse, administration og liturgi bedst omsættes i praksis.

Bag Lloyd-Jones' fremstilling af Henry Jacobs liv og virke, fornemmer man tydeligt, at Lloyd-Jones var helt enig i Henry Jacobs tanker og beslutninger (Lloyd-Jones 2002, 149-169). Lloyd-Jones holdt flere foredrag, hvor han beskrev, hvordan puritanerne inden for den anglikanske kirke havde argumenteret og arbejdet for at få fjernet, hvad der kunne tolkes som romersk-katolsk fx messeklæder. I disse drøftelser og debatter var nogle puritanere indstillet på ud fra en helhedsbetragtning at indgå visse kompromiser, mens andre var mere kompromisløse. Læses alle Lloyd-Jones' foredrag fornemmer man tydeligt, at hans sympati altid var hos de hårdest kæmpende og mindst kompromisløse puritanere. Når man har læst Lloyd-Jones' 19 kirkehistoriske foredrag, er man ikke i tvivl om, at Lloyd-Jones havde døberbevægelsens/anabaptismens kirkesyn. Lloyd-Jones udtalte sig positivt om Luthers retfærdiggørelseslære, men han havde også kritiske bemærkninger til Luthers kirkesyn (Lloyd-Jones 2002, 135.147).

På Second National Assembly of Evangelicals, organiseret af Evangelical Alliance i London, holdt Lloyd-Jones d. 18. oktober 1966 konferencens åbningsforedrag over temaet "Evangelisk enhed". Foredraget fik, som en har betegnet det, "legendary, perhaps even mythical" status (Atherstone & Jones 2011, 261). Lloyd-Jones tog i sit foredrag udgangspunkt i den virkelighed, at Kirkernes Verdensråd havde fået stigende magt og indflydelse.⁹ Samtidig var de evangelikale ofte et mindretal i et større kirkesamfund, hvor vranglære tillige ofte blev både tolereret og praktiseret. Samtidig bekendte Lloyd-Jones sig i stærke vendinger til økumenik, men vel at bemærke en evangelikal økumenik. Som Lloyd-Jones så virkeligheden, var de evangelikale, der stod sammen om de grundlæggende frelseskendsgjerninger, der havde præget den kristne kirke fra begyndelsen og også

---

⁹ Kirkernes Verdensråds stiftende generalforsamling fandt sted 22. aug. til 4. sept. 1948 i Amsterdam. 147 kirker fra 47 lande var repræsenteret ved 351 officielle delegater. Blandt de 147 medlemskirker var Den danske Folkekirke (Peter Lodberg: "De danske kirker og Kirkernes Verdensråds generalforsamling i 1948" i *På enhedens vej*. Redaktion: Peder Nørgaard-Højten et al. Århus: Forlaget Anis 1989, 95).

kendetegnet de mange vækkelser op gennem kirkehistorien, spredt rundt i mange forskellige kirkesamfund, hvor adskillige i deres egne kirkesamfund måtte kæmpe mod falsk lære og livsførelse. I denne situation fremsatte Lloyd-Jones sin opfordring og vision. Alle evangelikale kristne skulle samle sig i en verdensomspændende kirke, hvor de var sammen om de evangelikale grundsandheder. For Lloyd-Jones var det manglende praktiske fællesskab mellem de mange kristne spredt i forskellige kirkesamfund ulydighed mod Jesu sidste bøn om, at de kristne måtte være ét (Joh 17). Derimod pointerede Lloyd-Jones, at det var lydighed mod Guds ords tale om nej til vranglære, hvis man forlod et trossamfund, der på forskellig måde gav plads for vranglære (Lloyd-Jones 2002, 73-100). I Lloyd-Jones' globale evangelikale økumenik ville Guds samlede kirke aflægge et vidnesbyrd over for verden, som Gud Helligånd ville velsigne til åndelig fornyelse og vækkelse. Lloyd-Jones var helt bevidst om de mange praktiske problemer med at realisere hans vision om den globale evangelikale økumenik. Men han var overbevist om, at var man enig om ønsket at fremme Guds ære og hans rige og levede i bøn om at blive vejledt af Helligånden, ville den skitserede globale evangelikale økumenik blive til stor velsignelse. Kort fortalt rejste Lloyd-Jones' foredrag og vision en voldsom debat med et ringe resultat (Lloyd-Jones 1989, 246-257; Catherwood 1986, 205-207; Murray 2009, 513-534; Atherstone & Jones 2011, 261-292).

Udblik fra Lloyd-Jones' karismatiske teologi

Lloyd-Jones havde en grundlæggende tillid til Bibelen som Guds troværdige og autoritative ord. Han ønskede at udlægge og formidle Bibelens ord. Han ønskede, at mennesker skulle blive omvendt/genfødt og frelst. Jo mere jeg har arbejdet med Lloyd-Jones, jo mere har jeg indset, hvor altdominerende begrebet "Baptism with the Holy Spirit" eller hans ækvivalente begreber er. Omvendt er hans forsoningsforkyndelse svag. Derved kommer han til at formidle en erfarings- og oplevelseskristendom, hvor Guds storhed primært viser sig i, hvad han lader det enkelte menneske opleve og erfare. Når man hører og læser, at det ofte er en mere pentekostal kristendom, der i disse år vokser frem i Afrika, Asien og Sydamerika, kunne det forskningsmæssigt være en interessant opgave at sammenligne denne fremvoksende kristendomstype med Lloyd-Jones' erfaringsbaserede karismatiske kristendomsforståelse. Flere af lederne i kirkerne i Afrika, Asien og Sydamerika var i deres ungdom på studieophold i London, hvor de ofte om søndagen var til gudstjeneste hos Lloyd-Jones.

Konklusion

Lloyd-Jones har været Guds redskab til vækkelse og menneskers omvendelse til tro på den levende Gud. Lloyd-Jones' betoning af "Baptism with the Holy Spirit" medførte, at forkynderne talte med kraft og overbevisning om Guds storhed. Det skabte ærefrygt for Gud, og mange overgav sig til Gud og erfarede Helligåndens kraft i deres liv. Lloyd-Jones talte og skrev meget om Helligånden. Men forsoningen og Jesu stedfortrædende død og opstandelse stod svagt i hans forkyndelse. Derved kommer han til at formidle en erfarings- og oplevelseskristendom, hvor Guds storhed primært viser sig i, hvad han lader det enkelte menneske opleve og erfare. Han betonedede overordentlig stærkt "Baptism with the Holy Spirit". Lloyd-Jones videreførte den radikale reformation eller anabaptismens kirkesyn, idet han samtidig ud fra sit principielle frikirkesyn kraftigt afviste begrebet "Ecclesiola in Ecclesia" (Lloyd-Jones 2002, 129-148).

Litteratur

Atherstone, Andrew & David Ceri Jones, red. 2011. *Engaging with Martyn Lloyd-Jones*. Nottingham: Inter-Varsity Press.

Barclay, Oliver R. and Robert M. Horn. 2002. *From Cambridge to the World*. Leicester: Inter-Varsity Press.

Bebbington, D.W. 2002. *Evangelicalism in modern Britain*. London: Routledge.

Bjerring-Nielsen, Bent. 2018. "Anabaptismens kirke- og kultursyn og dets aktuelle teologiske relevans" i *Dansk Tidsskrift for Teologi og Kirke* 45. årg. 1, 5-21.

Calvin, John. 2011. *Institutes of the Christian Religion*. Translated by Henry Beveridge. Peabody: Hendrickson.

Catherwood, Christopher. 1985. *Five evangelical Leaders*. Wheaton: Harold Shaw Publishers.

Catherwood, Christopher, red. 1986. *Martyn Lloyd-Jones. Chosen by God*. Crowborough. Highland Books.

Dyck, Cornelius J. 1995. *Spiritual life in anabaptism*. Waterloo, Ontario: Herald Press.

Eaton, Michael A. 1989. *Baptism with the Spirit. The teaching of Dr Martyn Lloyd-Jones*. Leicester: Inter-Varsity Press.

Fielder, Geraint. 1988. *Lord of the years*. Leicester: Inter-Varsity Press.

Fougner, Even. 1990. *Credo Kommentaren. Apostlenes Gerninger*. København: Credo.

Hägglund, Bengt. 1984. *Teologins Historia*. Stockholm: Liber Förlag.

Jakobsen, Jens Henrik. 1993. *Bibelværk for menigheden. Apostlenes Gerninger*. Fredericia: Lohse.

Johnson, Douglas, red. 1964. *A brief history of the International Fellowship of Evangelical Students*. London: The Inter-Varsity Fellowship.

Johnson, Douglas. 1979. *Contending for the Faith. A History of the Evangelical Movement in the Universities and Colleges*. Leicester: Inter-Varsity Press.

Kilsmo, Karl. 1967. *Den tredje reformationen. Den nutida frikyrkans uppkomst*. Falköping: Gummessons.

Liechty, Daniel. 1994. *Early Anabaptist Spirituality*. Selected writings. New York: Paulist Press.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1940. *Why does God allow war?* London: Hodder and Stoughton.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1962a. *Studies in The Sermon on the Mount I*. London: Inter-Varsity Fellowship.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1962b. *Studies in The Sermon on the Mount II*. London: Inter-Varsity Fellowship.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1963a. *Conversions, psychological and spiritual*. London: The Inter-Varsity Fellowship.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1963b. *From fear to faith*. London: The Inter-Varsity Fellowship.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1965. *Spiritual Depression*. London: Pickering & Inglis Ltd.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1967. *The Approach to Truth: Scientific and Religious*. London: The Tyndale Press.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1968. *Den kristne enheds grundlag*. Hillerød: Dansk Luthersk Forlag.

Lloyd-Jones, D. Martyn. Uden år. *Kristus vår helliggjørelse*. Oslo. Credo Forlag.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1971a. *Autoritet*. København: Lohses Forlag.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1971b. *Preaching and Preachers*. London: Hodder and Stoughton.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1971c. *Romans. An Exposition of Chapters 3.20-4.25. Atonement and Justification*. London: The Banner of Truth Trust.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1971d. *Romans. An Exposition of Chapter 5. Assurance*. London: The Banner of Truth Trust.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1971e. *Faith on Trial. Studies in Psalm 73*. London. Inter-Varsity Press.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1972a. *Romans. An Exposition of Chapter 6. The New Man*. London: The Banner of Truth Trust.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1972b. *God's Way of Reconciliation. Studies in Ephesians chapter 2.* London: Evangelical Press.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1973. *Romans. An Exposition of Chapters 7.1-8.4. The Law: Its Functions and Limits.* Edinburgh: The Banner of Truth Trust.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1974a. *Romans. An Exposition of Chapters 8: 5-17. The Sons of God.* Edinburgh: The Banner of Truth Trust.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1974b. *Life in the Spirit. An Exposition of Ephesians 5:18 to 6:9.* Edinburgh: The Banner of Truth Trust.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1978. *God's Ultimate Purpose. An Exposition of Ephesians 1:1 to 23.* Edinburgh: The Banner of Truth Trust.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1983. *Expository Sermons on 2 Peter.* Edinburgh: The Banner of Truth Trust.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1986a. *Revival.* Beggarwood: Pickering & Inglis.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1986b. *Joy unspeakable. The Baptism with the Holy Spirit.* Eastbourne: Kingsway Publications.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1986c. *Prove all things. The Sovereign Work of the Holy Spirit.* Eastbourne: Kingsway Publications.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 1989. *Knowing the times.* Edinburgh: The Banner of Truth Trust.

Lloyd-Jones, D. Martyn. 2002. *The Puritans: Their Origins and Successors.* Edinburgh: The Banner of Truth Trust.

Lowman, Pete. 1983. *The day of his power.* Leicester: Inter-Varsity Press.

Murray, Iain H. 2008. *David Martyn Lloyd-Jones. The First Forty Years 1899-1939.* Edinburgh: The Banner of Truth Trust.

Murray, Iain H. 2009. *David Martyn Lloyd-Jones. The Fight of Faith 1939-1981.* Edinburgh: The Banner of Truth Trust.

Pedersen, Hans P. 1999. *2000 år med Helligånden.* Viborg: Proskrift.

- Rasmussen, N.O. 1971. *Den karismatiske vækkelse – pinse på ny?* Hillerød: Dansk Luthersk Forlag.
- Sargent, Tony. 2007. *The Sacred anointing*. London: Paternoster.
- Steenbuch, Johannes Aakjær, red. 2017. *Anabaptist!* København: Apophasis.
- Stibbs, A.M. og J.I. Packer. 1967. London: Hodder and Stoughton.
- Stott, John R.W. 1964. *The Baptism and Fullness of the Holy Spirit*. London: Inter-Varsity Fellowship.
- Westin, Gunnar. 1935. *Lutheraner, anglikaner, reformerta*. Uppsala: J.A. Lindblad.
- Westin, Gunnar. 1954. *Den kristna friförsamlingen genom tiderna*. Stockholm: Westerbergs.
- Williams, George Huntston. 2000. *The radical Reformation*. Kirksville: Truman State University Press.
- Wisløff, Carl Fr. 1974. *Kristne Kirkesamfunn*. Oslo: Luther Forlag.